

מבוא לתהליך בולוניה

ד"ר טטיאנה גורנוסטייב
היחידה להוראה ולמידה
האוניברסיטה העברית

תהליך בולוניה

המטרה: שיפור יעילותה של מערכת ההשכלה הגבוהה באירופה, והתאמתה לצרכים המשתנים של החברה במאה ה-21.

היעדים:

- תהליך בולוניה יצור סטנדרטים אחידים במוסדות להשכלה גבוהה
- יוביל שינויים כלכליים ומבניים במערכות ההשכלה הגבוהה הוותיקות הקיימות מאז ימי הביניים
- יבסס את כוחן של מערכות ההשכלה הגבוהה במדינות צעירות שהפכו עצמאיות בעשורים האחרונים.
- יבסס את מדינות אירופה ושכנותיהן כישות אקדמית אחת בעלת עוצמה, אשר תוכל להתמודד במרחב הגלובלי עם מעצמות כלכליות דוגמת ארצות-הברית, סין, יפן והודו.

הנקודות העיקריות שתהליך בולוניה מקדם:

עקרונות:

- אזור ההשכלה הגבוהה האירופי (European Higher Education Area - EHEA), שיבטיח את מקומה של מערכת ההשכלה הגבוהה האירופית בתחרות הבינלאומית המתגברת.
- שיפור והפיכת השיטות המסורתיות לתיאור דרישות ההכשרה לשקופות יותר, ע"י אימוץ שיטה אחידה, מובנת וברת השוואה.

יתרונות

למערכת:

- התאמת תכניות לימודים וקורסים למודל אחיד הקיים באירופה.
- עידוד ניידות אקדמית.
- הכרה בין-לאומית בתוכניות ההכשרה ובקורסים.
- הטמעת ערכים של הבטחת איכות (דו"חות מלג)

לסגל ההוראה:

- סיוע בתכנון הקורס.
- מתן אפשרות למרצה לחשיבה כוללת ומובנית על התוצאות האקדמיות של הקורס.
- הקלה על פרוצדורות ההערכה.
- מתן אפשרות למרצה לוודא כי הסטודנט רכש את הידע והיכולות הנדרשות.
- הקלה על בדיקה ועדכון תוכן הקורס מדי שנה.

יתרונות

לסטודנט:

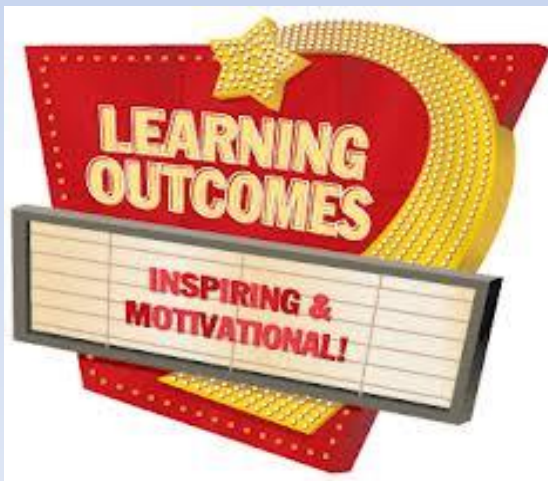
- הבנה טובה יותר של תוכן, דרישות ומטרות הקורס ע"פ קריאת הסילבוס.
- הבנה טובה יותר של הידע והכלים שהם אמורים להפיק מן הקורס עפ"י קריאה בסילבוס.
- הסטודנטים יכולים לצפות לעליה במחויבות המרצה להעברת חומר הלימוד על פי המוגדר בתוכנית הלימודים.
- תכנון קורס ריאליסטי ומתחשב יותר בסטודנטים.

תהליך בולוניה - מושגי יסוד:

- תוצרי למידה
- אקרדיטציה (ECTS)
- נספח לדיפלומה
- מעגלי למידה
- הבטחת איכות בהוראה

תוצרי למידה (Learning outcomes)

- תוצרי למידה הם הצהרות לגבי מה שמצופה מהסטודנט לדעת, להבין ו/או להיות מסוגל להדגים בתום תהליך הלמידה.
- על פי תכנית בולוניה הקורסים ותוכניות הלימודים צריכים להיות מתוארים במונחים של תוצרי למידה.

אקרדיטציה – European Credit Transfer and Accumulation System (ECTS)

- מערכת ECTS היא "מערכת תשלומים אקדמית" המאפשרת הכרה בלימודים בכל המדינות החתומות על הסכם בולוניה (המקבילה האקדמית ל – Euro) .
- הטמעה של מערכת צבירת נקודות זכות אקדמיות אחידה תסיר מכשולים מנהלתיים ובכך תסייע בקידום הניידות, ותסייע בקידום שיתוף פעולה בהבטחת האיכות

נספח לדיפלומה (Diploma Supplement)

- ע"פ תכנית בולוניה כל סטודנט המסיים תואר אקדמי יקבל נספח לדיפלומה.
- נספח זה מתאר את ההכשרה בפורמט סטנדרטי, מובן ובר השוואה.
- הנספח לדיפלומה כולל את תוכן ההכשרה והמבנה של מערכת ההשכלה הגבוהה בה הוענקה ההכשרה.
- המטרה: שיפור השקיפות וקידום ההכרה ההדדית בהשכלה גבוהה.

מעגלי למידה (Learning Cycles)

- הטמעתה של מערכת של שלושה מעגלי למידה:
  - מעגל ראשון (תואר ראשון) – 3 שנים
  - מעגל שני (תואר שני) – 2 שנים,
  - מעגל שלישי – לימודים לתואר דוקטור, בו בא ליד ביטוי הקשר בין EHEA ל- ERA (European Research Area)

הבטחת איכות הוראה (Quality Assurance)

- אחת המטרות של הצהרת בולוניה הייתה לעודד שיתוף פעולה בהבטחת איכות הוראה במערכות ההשכלה הגבוהה, ולפתח קריטריונים ומתודולוגיות להבטחת איכות ההוראה.
- מערכת של הבטחת איכות היא מערכת של סטנדרטים, הליכים ומדריכים המוסכמים על כולם (an agreed set of standards,) (procedures and guidelines

Sorbonne declaration – 1998

סקירה היסטורית:

Bologna Declaration – 1999

Prague Communiqué – 2001

Berlin Communiqué – 2003

Bergen Communiqué – 2005

London Communiqué – 2007

Leuven Communiqué – 2009

Sorbonne Declaration - 1998

- מפגש בין שרי החינוך של צרפת, גרמניה, איטליה ובריטניה, שקדם לבולוניה.
- המטרה: הרמוניזציה של מערכות ההשכלה הגבוהה באירופה
- הצהרת סורבון התמקדה ב:
  - שיפור שקיפות בינלאומית ע"י התכנסות הדרגתית למסגרת משותפת של תארים והכשרות.
  - שיפור ניידות של סטודנטים ומורים ואינטגרציה בשוק העבודה האירופי.
  - עיצוב מערכת תארים משותפת לתארים בוגר ומוסמך.

Bologna Declaration - 1999

- בהשתתפות של שרי חינוך של 29 מדינות.
- המטרות העיקריות לא השתנו בהרבה:
  - "greater compatibility and comparability of the system"
  - "enhanced attractiveness and competitiveness"
  - "greater employability"

דרישות במונחים אופרטיביים:

1. אימוץ מבנה פשוט וקל להשוואה של תארים
2. יישום של מערכת המבוססת על 2 תארים (בוגר ומוסמך)
3. ייסוד מערכת אקרדיטציה אחידה – ECTS
4. קידום ניידות של סטודנטים, חוקרים ומורים, ע"י הסרת מכשולים וקידום ההכרה.
5. קידום שיתוף פעולה בהבטחת איכות, ובעתיד פיתוח מתודולוגיה וקריטריונים להשוואה

* החשיבות הגדולה ביותר ניתנה לשתי הדרישות הראשונות.

Mapping the expansion of Bologna Process membership (1999-2011)

תהליך בולוניה בישראל (נכון ל 2013):

- לישראל קשרי מחקר בין-לאומיים ענפים
- שיתופי פעולה אקדמיים עם מוסדות מקבילים בחו"ל מוגבלים ונקודתיים
- שיטת 3 מעגלי לימוד קיימת בישראל מאז שנות ה-50
- מלבד השיטה של 3 מעגלי לימוד, יש הבדלים מבניים ומנהלתיים לא רק בהשוואה למוסדות להשכלה גבוהה באירופה, אלא גם בין מוסדות שונים בארץ

אקרדיטציה

- בישראל סטודנטים נדרשים לצבור 120 נקודות זכות ע"מ לקבל תואר ראשון , לעומת 180 נקודות במדינות אירופה.
- במרבית הדיסציפלינות לא נמצאו הבדלים בין העומס המוטל על הסטודנטים בישראל לבין העומס על הסטודנטים באירופה. ז"א שניתן בקלות יחסית להסתגל לשיטה האירופית ע"י הגדרת עומסי הלימוד והיקף הנקודות האקדמיות.
- בישראל אין מדיניות אחידה בנושא המעבר בין המוסדות להשכלה גבוהה, ולעיתים בשל תחרות בין המוסדות הסטודנטים אינם זוכים ליחס שווה והוגן בעת המעבר ממוסד למוסד.

הכרה

- בישראל המוסדות להשכלה גבוהה **אינם** מעניקים לבוגריהם את הנספח לתעודה, וזאת **בניגוד** לנדרש מהמוסדות האקדמיים במדינות המשתתפות בתהליך.
- תעודות מעין אלו יסללו את דרכם של הסטודנטים מישראל אל הקמפוסים באירופה ואל מקומות תעסוקה אטרקטיביים.

הבטחת איכות (NQA: National Quality Assurance)

- מערכת הבטחת האיכות צריכה להעריך, למדוד ולהבטיח את איכות המוסדות להשכלה גבוהה, כמו גם לעקוב אחר השינויים הנעשים בהם בעקבות ההערכות הקודמות.
- בשנים האחרונות הקימה המל"ג **וועדה להערכת איכות בהשכלה הגבוהה בישראל**, וביסודה ביצוע הערכה עצמית (self evaluation) של האיכות על ידי המוסדות עצמם (דוחות מל"ג).

לוועדה של מל"ג מספר בעיות:

- היא לא לגמרי בלתי תלויה, מכיוון שהיא יחידה במל"ג.
- היא לא בינלאומית.
- חלק מחברי הוועדה נמנים על סגל האוניברסיטאות והמכללות אותן הם אמורים להעריך.
- המל"ג אינה יכולה ליישם את המלצות הועדה בשל אילוצי תקציב .
- כתוצאה מאי-יישום המלצותיה של הוועדה גובר חוסר האמון של המוסדות בה.

סיכום

- ישראל הגישה פעמים את מועמדותה להצטרף לתהליך בולוניה, אך נדחתה.
- הסיבה לדחייתה של ישראל היא פורמלית-פוליטית: **מדינות שאינן חברות במועצת אירופה לא רשאיות לחתום על 'הצהרת בולוניה' ולהצטרף לתהליך, אלא רק להשקיף על התהליך ויישמו.**
- מכשלה טכנית, וישראל הגישה בקשה לקבל מעמד מיוחד בהקשר זה.
- התרחבות התהליך למדינות דוגמת אוסטרליה, ארצות הברית וסין אמורים לאפשר את שילובן של מדינות הים התיכון ומדינות אחרות.

פיילוט: יישום עקרונות תכנית בולוניה בפקולטה לרפואת שיניים באוניברסיטה העברית בירושלים

- בתחילת 2011, החל תהליך הטמעת תכנית בולוניה ברמת הפקולטה לרפואת שיניים באוניברסיטה העברית בירושלים, זאת מתוך הבנת היתרונות שהיא מעניקה לסטודנטים.
- הטמעה מוצלחת של תכנית בולוניה ברמה הפקולטתית היוותה פיילוט להטמעתה באוניברסיטה כולה.

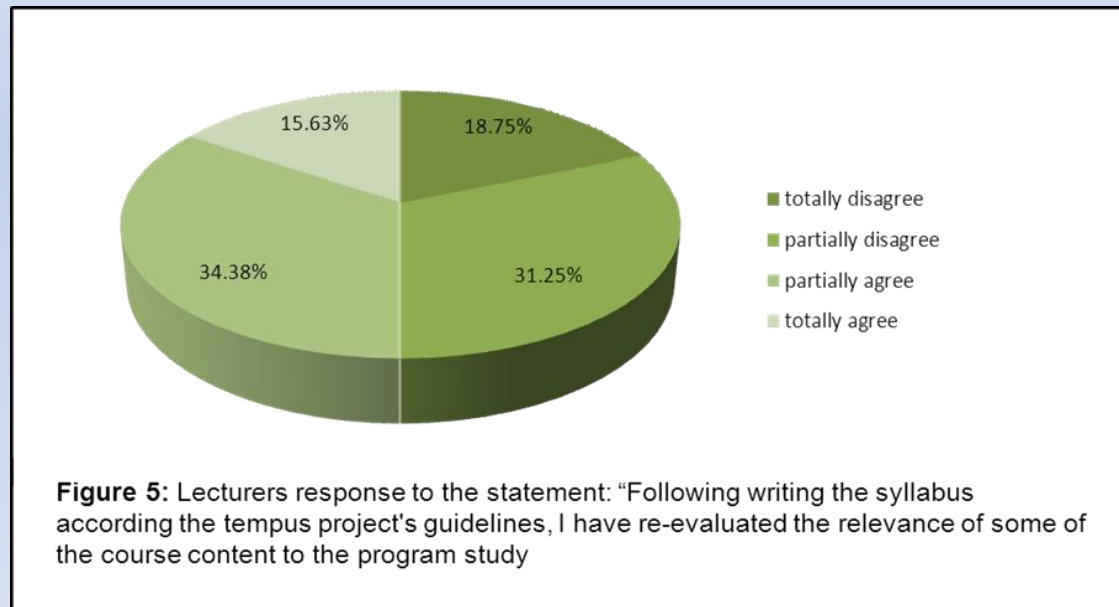

תוצאות

- סילבי חדשים, העונים על דרישות הסכם בולוניה, נכתבו ל- 120 קורסים (כל הקורסים הנלמדים בפקולטה)
  - 43 קורסים של תואר בוגר (מפקולטות: טבע, רפואה ורפואת שיניים)
  - 60 קורסים של תואר DMD
  - 17 קורסים של תארים מוסמך ו- Ph.D
- נכתבה תבנית לעריכת נספח לדיפלומה למגוון התארים הנלמדים בפקולטה

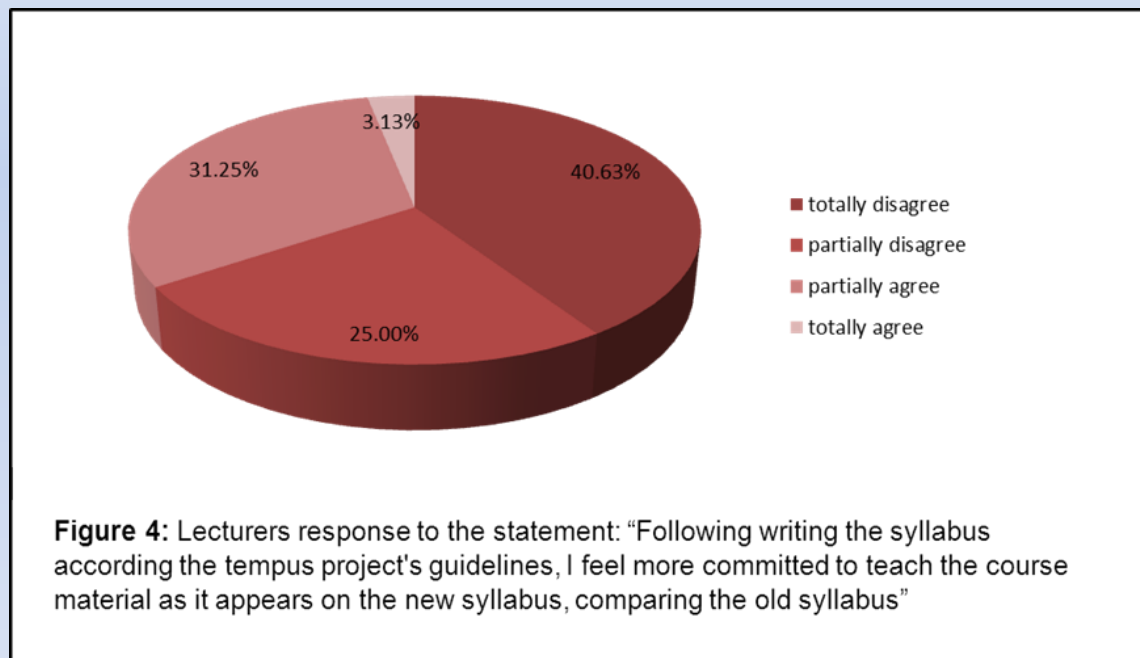
תוצאות שאלוני מרצים

50% מהמרצים דיווחו כי שקלו שוב רלוונטיות של חלקים מהחומר לקורס בעקבות כתיבת הסילבוס.

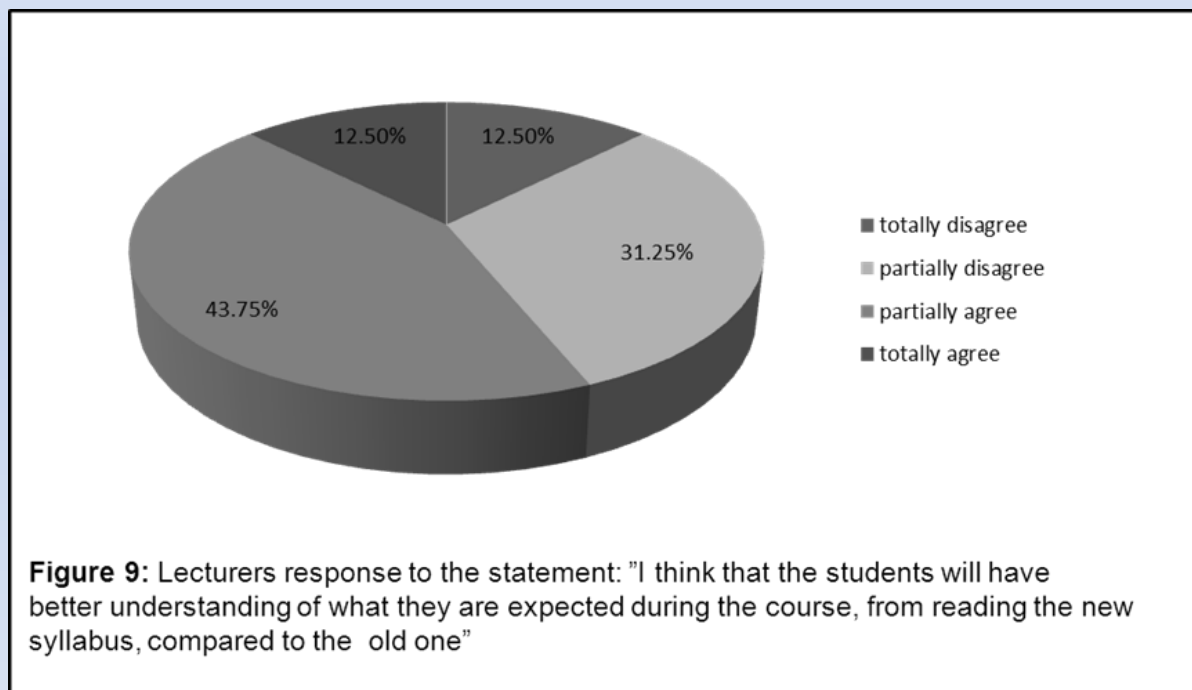

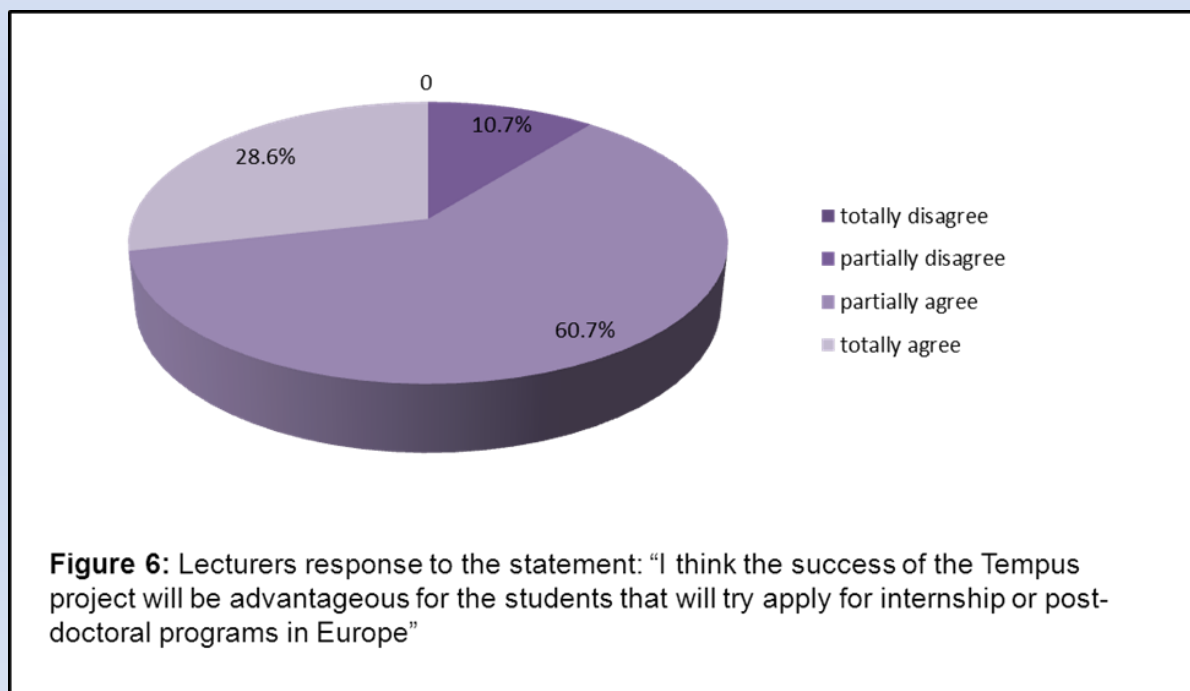
34% מהמרצים דיווחו כי הם מרגישים מחויבות גדולה יותר להעברת החומר בעקבות כתיבת הסילבוס החדש

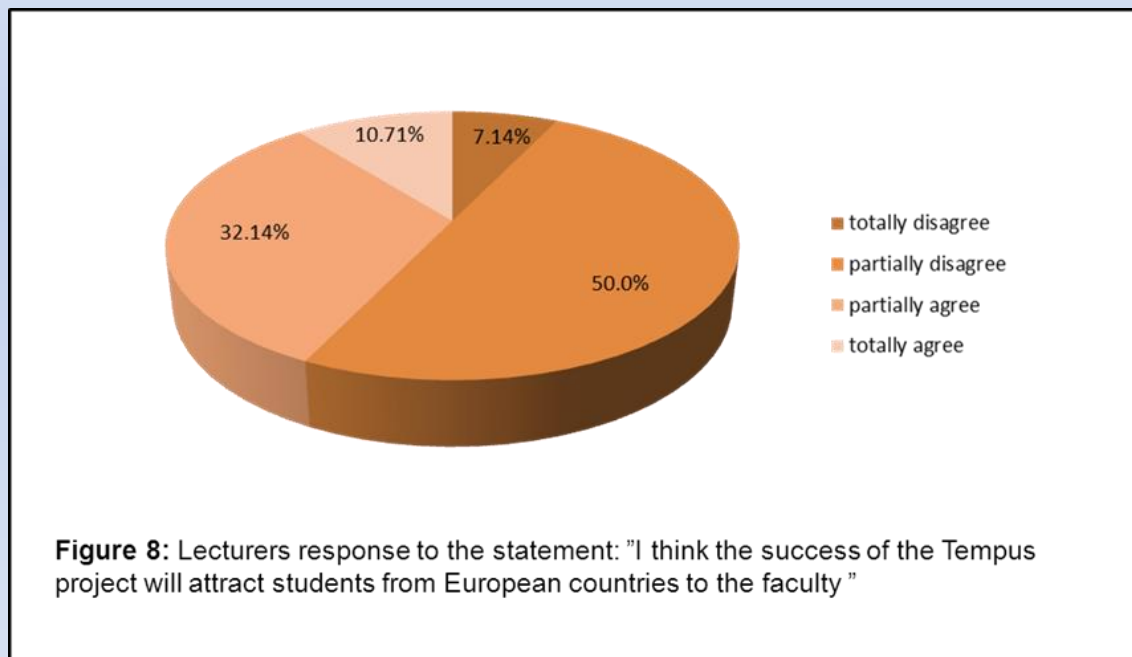
57% מהמרצים הסכימו כי הסטודנטים יבינו מהסילבוס החדש את המצופה מהם במהלך הקורס טוב יותר מהישן.

89% מהמרצים הסכימו כי הצלחת תכנית בולוניה תעניק יתרון לסטודנטים שיבקשו להמשיך ללמוד בעתיד באירופה.

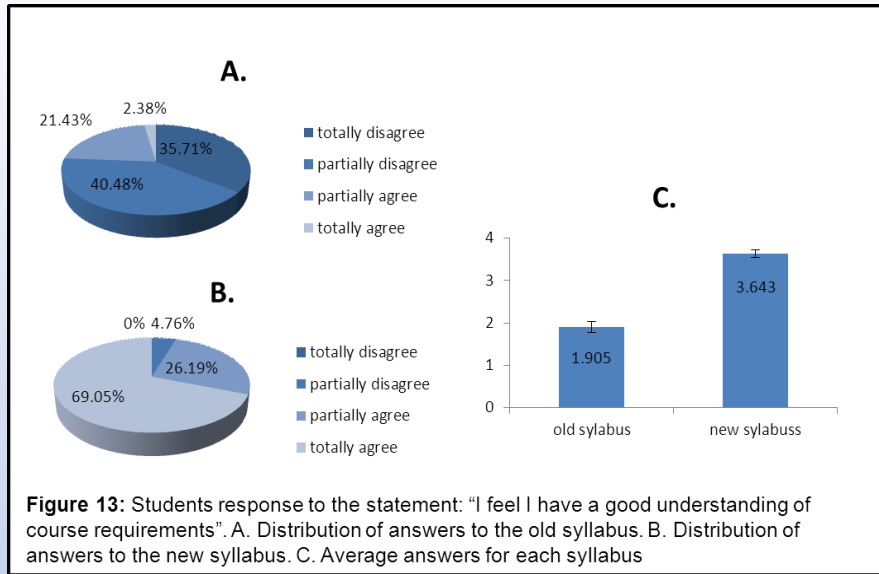
כ-43% מהמרצים הסכימו עם ההערכה שהתכנית תמשוך אל הפקולטה סטודנטים מאירופה.

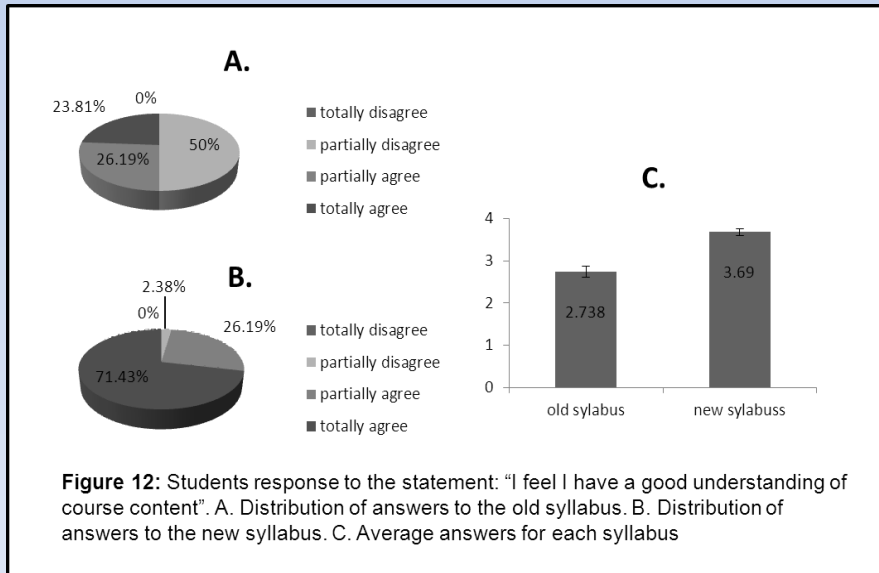
תוצאות שאלוני סטודנטים

- 42 סטודנטים ענו לשאלונים.
- הם התבקשו לקרוא דוגמאות סילבוס של אותו קורס במתכונת חדשה וישנה ולהגיב.

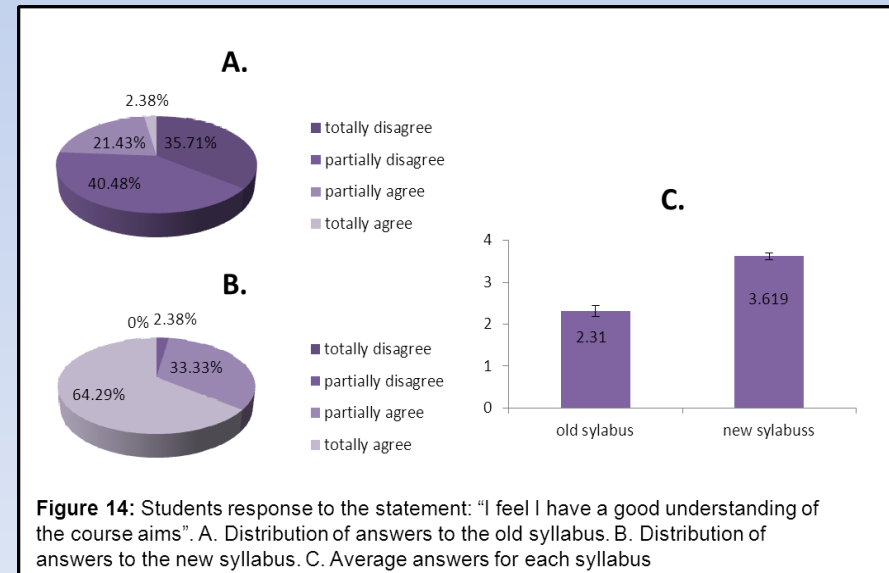
מעל 95% מהסטודנטים דיווחו על תחושת הבנה טובה של הסילבוס החדש מבחינת תוכן, מטרות ודרישות.

Figure 13: Students response to the statement: "I feel I have a good understanding of course requirements". A. Distribution of answers to the old syllabus. B. Distribution of answers to the new syllabus. C. Average answers for each syllabus

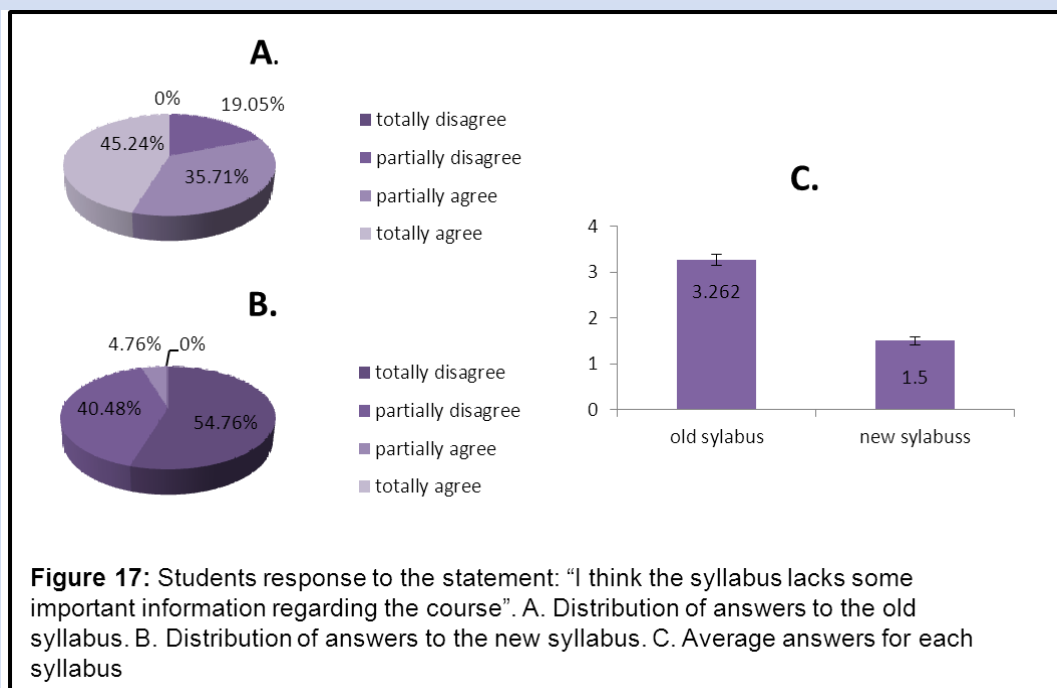

Figure 12: Students response to the statement: "I feel I have a good understanding of course content". A. Distribution of answers to the old syllabus. B. Distribution of answers to the new syllabus. C. Average answers for each syllabus

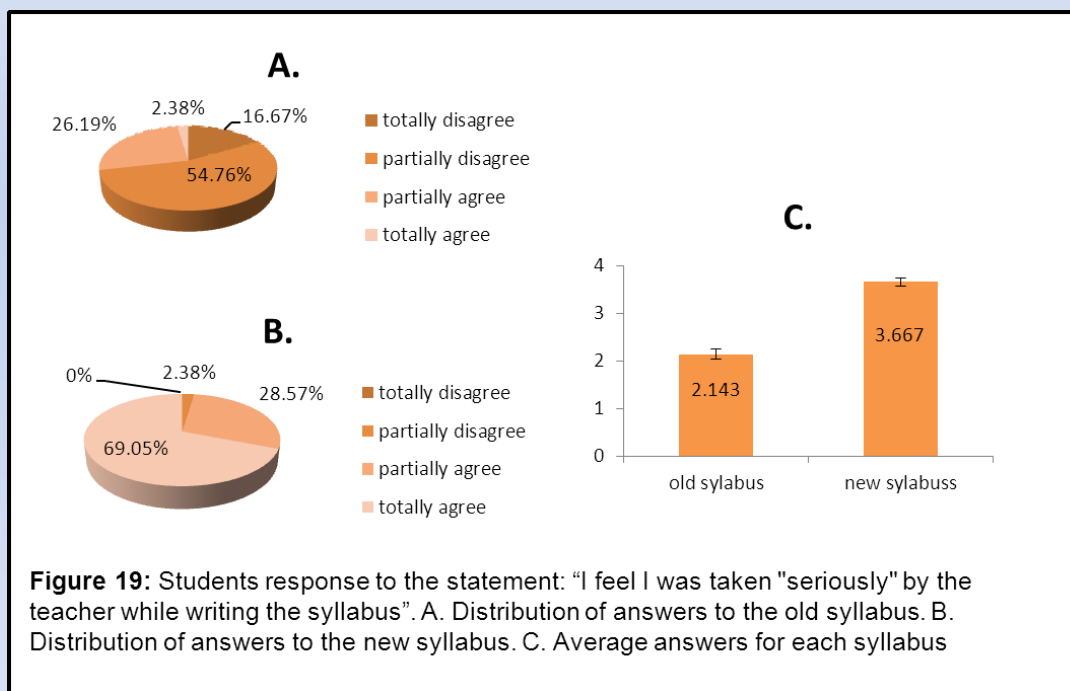

Figure 14: Students response to the statement: "I feel I have a good understanding of the course aims". A. Distribution of answers to the old syllabus. B. Distribution of answers to the new syllabus. C. Average answers for each syllabus

81% מסטודנטים הביעו הסכמה כי בסילבוס הישן חסר מידע חשוב לגבי הקורס, בעוד שרק 5% מהם הביעו הסכמה עם טענה זו לגבי הסילבוס החדש.

97.5% מהסטודנטים הביעו הסכמה עם הטענה כי המרצה "לקח אותם ברצינות" בעקבות קריאה בסילבוס החדש. רק 57% עם הישן.

מרבית הסטודנטים מעוניינים להתנסות בלימודים ובעבודה בחו"ל.
מרבית הסטודנטים מיחסים חשיבות להתאמת מבנה תכניות הלימודים והסילבוסים למקובל באירופה ולתרגומם לאנגלית.

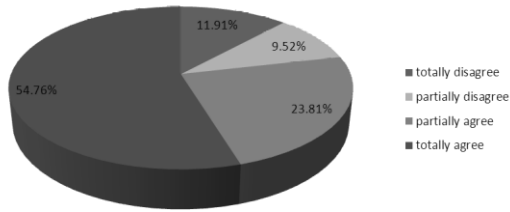

Figure 20: Students response to the statement: "I would like to experience in future in specialization or continuing education program in the EU"

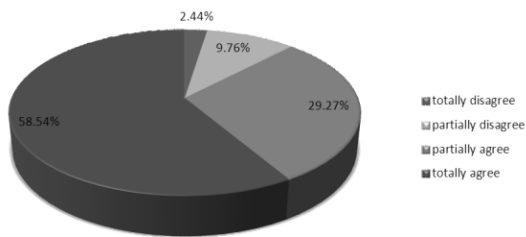

Figure 24: Students response to the statement: "I would like all the syllabi in the courses list (SHNATON) will be in the format of the 2nd (new) syllabus"

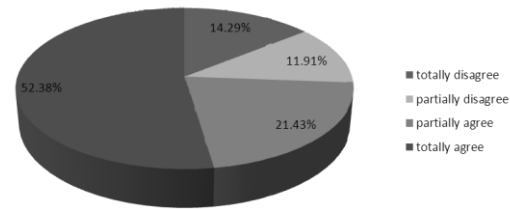

Figure 21: Students response to the statement: "I would like to experience in future in working as a dentist or researcher in the EU"

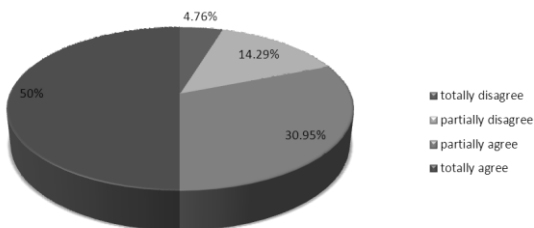

Figure 23: Students response to the statement: "It is important that the syllabi and the educational programs will be translated to English"

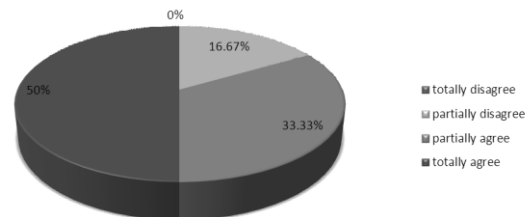

Figure 22: Students response to the statement: "I think it is important that the syllabi in our faculty will be formatted according to the EU standards"

יישום תכנית בולוניה באוניברסיטה העברית

בעקבות הצלחת הפיילוט בפקולטה לרפואת שיניים, הטמעת התהליך בכל האוניברסיטה:

כתיבת סילבוסים לכל הקורסים באוניברסיטה (לקראת סיום):

- בניית מערכת ממוחשבת להזנת הסילבוסים (נעשה)
- הדרכות מרוכזות ואישיות לכתיבת הסילבוסים (נעשה)
- תמיכה אקדמית וטכנית (תהליך מתמשך)
- הקמת מערכת בקרה לניטור התקדמות התהליך בפקולטות השונות (נעשה)
- שדרוג המערכת על בסיס פידבק שיתקבל מהמרצים ומראשי החוגים (עתידי)

יישום תכנית בולוניה באוניברסיטה העברית - המשך

ECTS (בתהליך – לקראת סיום השלב הראשון):

- הערכת ECTS לכל קורס ע"י המרצה האחראי עליו (לקראת סיום)
  - קביעת מספר נקודות ECTS סופי לכלל הקורסים ע"י וועדות ההוראה הרלוונטיות, ובהתחשב בתכנית הלימודים כולה (מתוכנן לשנה הבאה)
- Diploma Supplement - (מתוכנן לשנה הבאה).**

הבטחת איכות פנימית (תהליך מתמשך):

- הקמת היחידה לשיפור ההוראה והלמידה באוניברסיטה (נעשה):
  - סדנאות לשיפור ההוראה לסגל הבכיר והזוטר (נעשה)
  - פרוייקט הסילבוסים ופרוייקטים אחרים לקידום תהליך בלוניה (תהליך מתמשך)
  - פיתוח טכנולוגיות הוראה (תהליך מתמשך)

תודה!

ד"ר טטיאנה גורנוסטייב - היחידה להוראה ולמידה, האוניברסיטה העברית